Matka

Autor: Karel Čapek

První vydání: 1938

Námět: námět vymyslela Karlova žena (herečka) Olga Scheinpflugová, která poté v divadle roli matky hrála

Druh: drama

Žánr: tragédie

Časoprostor: pravděpodobně Španělsko ve 20. století, v pokoji otce Richarda

Téma: dilema matky, výzva k boji proti fašismu, rozdíl ženského a mužského pohledu svět, ochrana vlasti, mateřská láska

Hlavní myšlenka: nesmyslnost válek

Jazyk: spisovný, dialogy, opakování slov

Forma: vypravěč – er-forma, dialogy – ich-forma

Kompozice: chronologická, drama –> 3 jednání

Postavy

matka Dolores: starostlivá, laskavá, matka pěti dětí, nejdůležitější je pro ni rodina

otec Richard: vojenský důstojník, zemřel při boji s domorodci v Africe, říká, že za vlast se bojovat musí

Ondra: syn, lékař, chytrý, schopný, zemřel v Africe při vlastních pokusech o nový lék proti žluté zimnici

Jiří: syn, letec, statečný, cílevědomý, zemřel při pokusu o nový rekord v letu do výšky

Petr: syn, dvojče Kornela, politicky zaměřený, v jiné politické straně než Kornel, popraven v občanské válce

Kornel: syn, dvojče Petra, politicky zaměřený, v jiné politické straně než Petr, zemřel v občanské válce

Toni: nejmladší syn, nejcitlivější, fyzicky nejslabší, nezajímá ho válka, rád si všechno představuje, statečný, narodil se až po otcově smrti

Dědeček (otec Dolores): moudrý, klidný

Ukázka

HLAS Z AMPLIÓNU: – Už ne lidský hlas, ale vlast sama vás volá. Já vlast volám všechny muže. Já matka vlast prosím své syny: braňte mne, braňte mé děti –

MATKA (zavírá knoflík rádia): Ne, ty nejsi matka! Já jsem matka, já, já, rozumíš? Jaké ty máš právo na mé děti? Kdybys byla matka, nemohla bys je posílat na vojnu! Ukryla bys je jako já, zamkla bys je jako já a křičela bys: nedám, nedám! – Já už nemám koho dát, abys věděla. nikdo tu není. Jsem tu jen já, stará, bláznivá ženská. Já už jsem dala všechny syny. Nemám už, nemám –

(Ve dveřích stojí Toni.)

TONI: Maminko –

MATKA (obrátí se): Co tu chceš? (Vykřikne hrůzou.) Toni, ty taky –? (Vrhne se k němu a ohmatává ho.) Ne, chválabohu jsi to ty, jsi to ty! Jsi živý, viď? Jak jsi mne poděsil! – Co tu hledáš, Toni? Víš, že to nechci, abys… abys tady poslouchal… tu ženskou. Já si to nepřeju, Toni!

TONI: Mami, když má takový… krásný a strašný hlas! Víš, já si ji dovedu tak živě představit: je vysoká a bledá… a má tak veliké oči –

MATKA: Nestarej se o ni.

TONI: Když mne volá!

MATKA: To se tebe netýká, Toni. Nech ji, ať si říká, co chce. A sem už nechoď, můj chlapečku. Já ten pokoj zamknu.

TONI: Proč?

MATKA (usedá): Nu tak, zamknu. Víš, dám sem zásoby jídla pro nás. Když teď bude vojna, musím mít co ti dát jíst, můj maličký. Ten pokoj už stejně k ničemu není – Chvála bohu, že jsem pamatovala na zásoby! My dva, víš, my budeme bydlet dole, ve sklepě. Aby nás nikdo neviděl. Bude to jako vymřelý dům.

TONI: Ale mami –

MATKA: Počkej, Toni. Neboj se, já tě dobře schovám, nikdo nebude vědět, že jsi doma. Nesmíš ven, ale to vydržíš – všecko vydržíme, dokud se to venku nepřežene. Ani nebudeš vědět, že je válka. To pro tebe není, viď? Ty jsi na to příliš mladý. Zalezeme do sklepa jako myši, a ty, ty si tam budeš číst knížky, viď, – a vzpomínat, jak venku svítí slunce. Řekni, že nám tam nebude zle?

TONI: Maminko, prosím tě – prosím tě, mami, pusť mě!

MATKA: Ale dítě, co to říkáš? S tím už přestaň, chlapče!

TONI: Prosím tě, maminko, pusť mě, pusť mě, abych se mohl hlásit jako dobrovolník! Mami, já tady nemohu zůstat –

MATKA: Neblázni, Toni! Ty přece nemůžeš jít. Není ti ještě osmnáct let –

*   *   *

MATKA: Ty nechceš mluvit? – Tak pověz ty, Jiří; tys byl nejhravější z dětí – Co jsi se Toniho natrápil, že si neumí a nechce hrát! Vždycky jsi říkal, Toni k ničemu není, Toni je holčička, Toni je strašpytel – Jen si vzpomeň, jak ses mu vysmíval! Řekni, Jirko, řekni sám: copak by mohl tak bojácný hoch jít na vojnu? Můžeš si to vůbec představit?

(Jiří krčí mlčky rameny.)

MATKA: Ty taky nechceš mluvit, viď? Tak řekni ty, Kornele, řekni ty, Petře: vy přece víte, jak je Toni… chorobně citlivý! Vždycky zbledl jako stěna, když vy dva jste se začali rvát, a dal se do pláče – Pamatujete se, jak jednou viděl týrat koně? Dostal skoro křeče… a ještě po týdnech křičel ze spaní… Prosím tě, Kornele, co by si počal na vojně? Proboha Petře, řekni aspoň ty – Vy dva jste ho znali nejlíp!

KORNEL: Těžká věc, mami. Všichni budou muset jít.

MATKA: – – Vy nemáte Toniho rádi! Nikdo z vás!

OTEC: Ale máme, dušinko, máme ho opravdu rádi, jenže… chlapec se utrápí, když bude muset zůstat doma. My už kvůli němu…

MATKA: Tak ať se trápí! Když je takový… když je to pro něho taková oběť, zůstat u matky… Ani ten Toni mne už nemá rád!

ONDRA: Má, maminko. Nesmírně tě má rád. My všichni tě máme rádi, víš?

MATKA: Neříkej, Ondro, to mně neříkejte! Vy vůbec nevíte, co to je, mít rád! Vy jste vždycky měli ještě něco jiného, ještě něco bůhvíjak většího, než je láska; ale já ne. Já nemám nic většího, Richarde. Já si neumím nic většího představit. Kdybyste věděli, co to je takové dítě – Richarde, kdybys viděl Toniho, když se narodil! Byl tak bezmocný a sladký – Kdybys viděl ty jeho směšné vlásky – Jak si, lidi, můžete myslet, že by Toni mohl jít na vojnu!

JIŘÍ: Mami, Toni je už veliký.

MATKA: To se zdá vám, ale mně ne. Tak vidíš, že ničemu nerozumíte! Toni je přece dítě, které se mi narodilo plačící, dítě u mých prsou, dítě, které vedu za udumlanou ručičku – Kristepane, lidi, vy jste se zbláznili! Copak mohu takové dítě někam pustit?

*   *   *

(Bušení na dveře.)

HLAS TONIHO: Mami! Maminko!

MATKA (otočí knoflíkem rádia): Ticho!

(Bušení na dveře.)

HLAS TONIHO: Maminko, jsi tam?

MATKA: Ano, maličký. (Dává znamení, aby někdo zhasil.) Už jdu. (Tma, pauza.)

MATKA (odemyká dveře): Co tu chceš, Toni?

TONI: Ty jsi tady potmě?

MATKA: Rozsvěť.

TONI (rozsvítí lustr kontaktem u dveří. Pokoj je prázdný, jen na stole zůstaly rozložené štábní mapy): Mami, s kým jsi to mluvila?

MATKA: S nikým, synáčku.

TONI: Ale já jsem tady slyšel takové hlasy –

MATKA: To bylo jen… tohle, chlapče. (Otočí knoflíkem rádia.)

TONI: A nač tu máš ty mapy?

MUŽSKÝ HLAS V AMPLIÓNU: Halo halo! Hlavní stan hlásí: Při ranním náletu nepřátel bylo zničeno město Villamedia. O život přišlo přes osm set civilních osob, z toho většina žen a dětí. Náš starý hrad, pokladnice našich dějin, lehl popelem.

TONI: Slyšíš, mami?

MUŽSKÝ HLAS V AMPLIÓNU: Letecká puma zasáhla nemocnici, kde zahynulo šedesát nemocných. Město Villamedia hoří.

TONI: Maminko, prosím tě –

ŽENSKÝ HLAS V AMPLIÓNU: Slyšte, slyšte, slyšte! Voláme k ampliónu celý svět! Voláme lidi! Nepřátelská letadla napadla dnes ráno vesnici Borgo a svrhla pumy na obecnou školu. Do prchajících dětí střílela ze strojních pušek. Osmdesát dětí bylo raněno. Devatenáct dětí postříleno. Třicet pět dětí bylo výbuchem… roztrháno.

MATKA: Co říkáš? Děti? Copak někdo zabíjí děti?

TONI (hledá na mapě): Kde to je… kde to je…

MATKA (stojí jako zkamenělá): Děti! Malé, usmrkané děti!

(Ticho.)

MATKA (strhne ze stěny pušku a podává ji oběma rukama Tonimu. S velkým gestem): Jdi!

Opona

Jiří Gabriel, Vavřinec Konečný